

Нузбан О. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті розглядається поняття писемного мовлення англійською мовою та досліджуються аспекти його формування у студентів фахового спрямування шляхом спільного застосування концепції «зв'язок письма з читанням» та жанрового підходу до викладання письма. Зазначена вище концепція базується на чотирьох функціях, які виконує читання для письма. Вони полягають у забезпеченні письмового твору такими основними аспектами, як: організація, зміст, лексика та мотивація. Незважаючи на те, що зв'язок між читанням та письмом є добре відомим та очевидним, викладачеві англійської мови як іноземної необхідно щоразу привертати увагу студентів до цієї навчальної стратегії. Концепцію «зв'язок письма з читанням» ми розглядаємо як базу для реалізації жанрового підходу, який передбачає активне ознайомлення студентів із різними типами текстів, з урахуванням мети та цільового читача кожного з них. Обидві стратегії базуються на функціональному аспекті мови, який полягає у вивченні мовних одиниць у їхньому контекстуальному оточенні та, на нашу думку, сприяє створенню безпечного навчального середовища для студентів англійської мови як іноземної.

Результати проведеного дослідження, що представлені у статті, включають приклади педагогічних технік, зокрема перефразування та виокремлення ключових слів, які забезпечують необхідний лексичний матеріал (для змістового наповнення письмового твору) та визначення основних і підтверджуючих речень (для оформлення структури тексту). Для реалізації обговорюваного інтегрованого підходу у статті пропонується ідея залучати студентів до «сфокусованого» читання англійського тексту та активної роботи зі словниками. Рекомендується ведення власного словника, де студенти могли би фіксувати корисні синтаксичні структури речень та словосполучень, що матиме як практичну цінність, так і сприятиме зростанню їхньої мотивації. Проведене дослідження є теоретичним та виконане за допомогою загальнонаукових методів індукції, дедукції та порівняння, а також описового методу.

Ключові слова: писемне мовлення, концепція «експліцитний зв'язок читання і письма», функції читання, жанровий підхід, англійська мова як іноземна.

Постановка проблеми. Сьогодні, як і до цього часу, важливими умінями сучасної людини є навички спілкуватися у письмовій формі. Це зумовлене динамічним розвитком різноманітних сфер (культурної, соціальної, політичної, економічної та ін.) нашої європейської держави та її контактів з іншими державами на міжнародному рівні. Тому викладання письма студентам, для яких англійська мова є фаховою, є важливим полем для дослідження та наукової дискусії з метою вироблення ефективних методів та прийомів для якісної практичної реалізації цього завдання.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Багатьох дослідників цікавить питання, як сформувані в учнів та студентів уміння письма. Так, І. Палесіка досліджує формування навичок письма шляхом використання новітніх інформаційних тех-

нологій; І. Корнейко та О. Петрова розглядають застосування жанрового підходу до навчання письма на матеріалі англійської мови для професійного спрямування (медицини); О. Бецько аналізує класифікацію видів письма і роль викладача у формуванні навичок письма; О. Лубянова зосереджує свою увагу на психолого-педагогічних особливостях формування англійської писемної комунікативної компетенції; О. Тарнопольський, С. Кожушко, А. Шишко та Г. Луканська досліджують особливості навчання англійського академічного письма. У зарубіжній методологічній літературі теоретичні перспективи і стратегії викладання письма було проаналізовано Т. Дафферн та Н. Макензі, а питаннями експліцитного зв'язку читання і письма у ракурсі вивчення англійської мови як іноземної займалися А. Алгонаїм та Л. Іннесс-Браун. Науковці продо-

вжують шукати найбільш раціональні методики для побудови ефективного процесу навчання англомовного письма, і саме про це свідчить назва статті С. Грехема “Changing how writing is taught” («Зміна підходу до викладання письма»). У ракурсі цих пошуків ми вбачаємо актуальність нашої статті, адже для сучасної методологічної літератури необхідне висвітлення питання зв'язку читання і письма та жанрового підходу саме у галузі вивчення англійської мови як іноземної, надаючи практичні способи реалізації цих концепцій на заняттях зі студентами.

Формулювання цілей статті. У пропонованій статті ставимо за мету розкрити сутність інтегрованого підходу до викладання письма, який базується на концепції «зв'язок письма з читанням» та жанровому підході.

Виклад основного матеріалу. Під писемним мовленням ми розуміємо продуктивний вид мовленнєвої діяльності [1], «комплексне використання графічних, орфографічних, лексико-граматичних та стилістичних засобів», мета якого полягає у вираженні думок та здійсненні комунікації» [4, с. 119]. Крім того, С. Грехем стверджує, що «письмо – це комплексна навичка, яка не розвивається сама собою» і тому «основна мета шкільної освіти – навчити учнів ефективно та гнучко використовувати цей універсальний інструмент». У іншій праці автор вказує на різні цілі письма: досліджувати нові ідеї, переконувати інших, записувати інформацію, створювати уявні світи, виражати почуття, розважати інших, загоювати психологічні рани, хронологічно фіксувати досвід та досліджувати значення подій та ситуацій [10, с. 277]. Зважаючи на нинішнє широке застосування уміння письма, загалом, вважаємо за необхідне зупинитися конкретно на формуванні цього важливого навичку у студентів 1-го та 2-го курсів навчання, для яких англійська мова є фаховою іноземною мовою. Так, зазначені вище деякі цілі письма будуть актуальними і для досліджуваної студентської аудиторії, втім матимуть певні відмінності та особливості. Тут варто звернутися до зарубіжного досвіду розробки стратегій навчання письма англійської мови як іноземної (ESL/EFL). Одним з важливих факторів, який може допомогти студентам (ESL students) підійти до непростого завдання письма, є постійне і правильне використання різних стратегій письма, наприклад «читання для письма» [7, с. 385].

Зв'язок між письмом та читанням є очевидним та науково доведеним (Д. Е. Фліхайв, Н. Х. Бейлі, Дж. Ф. Севідж). На думку дослідників, читання

та письмо насамперед пов'язані значенням, оскільки автори добирають відповідні слова для передачі певного значення, а читачі конструюють значення на основі знань про мову та окремі слова. Відповідно, А. Рабін та Дж. Хансен виокремлюють три види знань, які забезпечують передачу значення як у письмі, так і в читанні: 1) *інформаційне знання*, яке включає знання про тему та фонову граматику, що їх конструюють читачі та автори; 2) *структурне знання*, що охоплює організаційну структуру або моделі, якими користуються автори під час письма, а читачі – під час читання, тобто читачі застосовують свої знання про організаційну структуру, щоб осягнути відповідне значення прочитаного, а автори використовують її для розкриття значення певного тексту; 3) *транзакційне знання*, яке передбачає, що письмо використовується як засіб комунікації між авторами та читачами [7, с. 386]. Ця концепція є вкрай важливою для студентів, адже таким чином вони зможуть брати до уваги значення у процесі створення письмового тексту.

На основі окреслених видів знань А. Алгонаїм робить висновок, що читання забезпечує письмо такими чотирма функціями: 1) *організацією*, 2) *змістом*, 3) *лексикою* та 4) *мотивацією*. Стосовно першої функції автор зазначає, що читання, яке передує написанню твору, дає учням змістову схему (попереднє знання) про тему, на яку вони пишуть. Припускається, що досвідчені автори дотримуються певних технік письма або процесів, які допомагають їм активувати попередню схему про тему твору. Втім зі студентами англійської мови як іноземної ситуація складається по-іншому через те, що їхнє первинне знання, очевидно, стосується їхньої рідної культури і може суперечити цільовій культурі. Отже, читання, яке передує письму, ймовірно, спонукає цих студентів писати твір з точки зору цільової (іноземної) мови.

Друга функція читання (*зміст*) передбачає, що читання є стимулом для письма. У зв'язку з цим студентам англійської мови як іноземної вкрай необхідно поглиблювати свої знання шляхом читання на призначену тему. Справді, коли у класі навчаються міжнародні студенти – представники різних культур, певна річ, що вони матимуть відмінні уявлення про ту чи іншу вибрану тему, а на етапі читання ці студенти саме зможуть адаптувати своє мислення під цільову культуру і в результаті писати про неї. Так, деякі зарубіжні автори (Р. М. Нойс та Дж. Ф. Крісті) відносять читання до процесів, які передують письму (*prewriting processes*) та слугують для породження

ідей, на рівні з методиками «мозкової атаки» (brainstorming), згадування, планування тощо.

Наступною функцією читання є забезпечення лексики. Важливо наголосити, що читання вважається однією з найкращих стратегій для письма лише через те, що слова подаються у контексті. У зв'язку з цим викладач англійської мови як іноземної повинен завжди звертати увагу студентів на вивчення слів лише у контексті, т.зв. «блоків слів», які формуватимуть у свідомості учнів певні ментальні образи і, відповідно, легше відтворюватимуться у комунікативній ситуації. Отже, читання подає студентам контекстуалізовані слова, що дає їм змогу правильно використовувати ці слова на письмі. Адже, як зазначає А. Алгонаїм, більшість студентів не використовують спеціальні слова під час написання твору, а обходяться загальними словами, які не розкривають точний зміст задуманих значень, таким чином, вони «говорять довкола ідей» і широко застосовують пояснення.

На нашу думку, слушною рекомендацією для студентів стосовно збагачення їхнього лексичного запасу є ведення власного словника, куди вони могли б записувати цікаві та корисні, на їхню думку, слова та вирази і навіть синтаксичні структури, організовані тематично та у разі бажання представлені графічно – це повною мірою залежить від креативності та індивідуального підходу кожного студента/-ки. У цьому завданні велику роль відіграє зацікавленість студента/-ки, що збільшує його/її мотивацію і покращує кінцевий результат. Кожен практикуючий фахівець веде свої робочі записи, наприклад, перекладач користується власними записами, то чому би студентам, які регулярно пишуть різні види письмових робіт, не вести свій творчий журнал?

Згідно з когнітивним підходом, коли студенти готують себе до письма за допомогою читання, вони здатні перемістити лексику з короткотривалої пам'яті у довготривалу. Це відбувається тому, що учні читають, зустрічають слова у контексті, аналізують ці слова, які вони хочуть використати і власне використовують їх на письмі. Отже, вони постійно обробляють ці слова і переводять їх із декларативного знання у процедурне, що є важливим елементом для повного розуміння слів.

Останньою, четвертою функцією читання є *мотивація*. На думку Р. М. Нойс та Дж. Ф. Крісті, читання літератури є джерелом мотивації для письма і заохочує студентів писати різними способами. Так, після того як автори ознайомляться з темою і «розширяють свої схеми» (тобто знання) про неї, вони, ймовірно, більше зацікавляться

і, відповідно, виділять більше часу на письмо. У такому розумінні читання є стимулом для письма, оскільки воно пропонує предмет дискусії, що є вкрай важливим для студентів англійської мови як іноземної через те, що їм може бути складно самостійно вибрати поле для свого творчого пошуку.

Отже, можемо узагальнити, що впродовж деякого періоду часу, після того як студенти дослідять у процесі читання різні види текстових структур, типи речень, стилістичні моделі тощо, вони, ймовірно, підсвідомо перемістять ці зразки у власне письмо. Більше того, для тих, хто вивчає англійську мову як іноземну, читання автентичних текстів допоможе їм зменшити напругу та страх і створить більш безпечне та сприятливе середовище для навчання, що збільшить упевненість студентів у своїх силах. У цьому вбачаємо психологічну цінність «експліцитного зв'язку читання з письмом».

Втім, аби процес читання пройшов ефективно, автор запропонованої статті у своїй практиці використовує низку педагогічних технік. По-перше, викладачеві необхідно навчити студентів зосереджено читати (“do focused reading”), тобто, читаючи текст, студенти одночасно акцентують увагу на ключових словах (“key words”) та виразах, які несуть найбільше смислове наповнення, тим самим простежуючи основні ідеї кожного речення. Корисно буде одразу підкреслювати ці вирази або хоча би подумки їх виділяти. По-друге, для закріплення лексики викладач може запропонувати студентам завдання вставити пропущені слова у речення та перефразувати ключові слова своїми словами або з використанням словникових дефініцій. Навик перефразування є особливо необхідним для проходження тесту з читання на міжнародних іспитах (CAE, IELTS, TOEFL та ін.), а знання дефініцій сприяє збагаченню лексичного запасу студентів та допомагає їм уникнути повторів на письмі. Насамкінець, після того як студенти завершили читання тексту, варто зосередити їхню увагу на організації ідей у ньому, обговорити основні ідеї кожного параграфа. Якщо йдеться про читання зразка есе, що часто подається у підручниках, то варто попрацювати колективно над виділенням *основного речення* (topic sentence) та підтверджуючих аргументів (supporting arguments), зокрема, прикладів, пояснень до основних ідей тощо. Поступово переходячи до етапу письма, викладач разом зі студентами вибирає один з методів пошуку ідей для написання твору, серед яких є такі, як: «мозкова атака» (brainstorming),

«звуження понять до ключових слів із такої теми та розширення понять від ключового слова» [4, с. 124] (clustering або mapping), блок-схема (flow-chart), таблиця з двома/трьома колонками (double/triple entry) тощо, та генерують ідеї до вибраної теми. На первинному етапі навчання вважаємо за доцільне викладачеві разом зі студентами розпочати написання твору (речення за реченням), де роль викладача може бути досить активною (залежно від рівня компетенцій студентів), та поступово ставатиме менш помітною, як тільки студенти здобудуть більшу впевненість та зацікавленість процесом структурування письмового тексту (есе, статті, листів тощо).

Отже, підсумовуючи використані педагогічні техніки, зазначимо, що перефразування (включно з матеріалом, одержаним на базі аналізу словників) та виокремлення ключових слів слугують для змістового наповнення письмового твору, а визначення основних речень та підтверджуючих аргументів забезпечують побудову його структури.

У рамках пропонованої статті ставимо на меті розкрити ще одну методологічну стратегію – жанровий підхід, який був сформований з урахуванням тих учнів/студентів, які мали помітні труднощі з письмом (та читанням). Жанровий підхід до викладання письма розвинувся ще у 1980 р. і значною мірою ґрунтувався на ідеї М. А. Хеллідей, що функції мови залежать від соціальних контекстів [8, с. 17], тобто використання мови передбачало досягнення певної комунікативної мети (наприклад, пояснити, підсумувати, посперечатися, розповісти історію тощо). У результаті у 1990 р. відбувся перехід від процесуальної педагогіки (process-driven pedagogy), де письмо розглядалося як процес, до жанрово-орієнтованих дискурсів викладання письма (genre-oriented approach). Згідно з цим підходом, значну цінність мають форма та вираження окремих жанрів, які іноді називають «типами текстів». У центрі уваги жанрового підходу перебуває те, яким чином мета тексту і цільовий читач впливають на вибір схематичної структури (форми) та мовних особливостей (змісту).

Отже, відповідно до жанрового підходу перед студентами поставлене завдання – насамперед визначити мету тексту та продумати його побудову з урахуванням задуманої комунікативної мети. Студенти повинні чітко усвідомлювати, навіщо вони пишуть текст, адже кожна деталь у ньому слугує досягненню мети тексту, тоді як остання впливає на те, як автор виражає свої думки. Для полегшення цього процесу викладачеві необхідно навчити студентів маніпулювати мовними

засобами та моделями відповідно до конкретних соціокультурних контекстів. При цьому він/вона спілкується за допомогою технічної мови, щоб пояснити, як забезпечуються функції мови. Вчитель розпочинає роботу з аналізу тексту-моделі для того, щоб продемонструвати, як структурувати певний тип тексту і як використовувати мову для досягнення цієї мети. Після завершення розбору тексту-зразка студентів залучають до спільного складання твору, у процесі якого викладач створює новий текст та закликає студентів вносити свої ідеї. Тут ми бачимо домінуючу роль викладача, що є типовим для керованого письма (О. С. Бецько), і яка виявляється у експліцитному демонструванні вибору лінгвістичних засобів та структурних особливостей, та за необхідності втіленні ідей із тексту-зразка. У результаті студенти зможуть самостійно написати подібний текст, можливо з незначною видозміною теми. За словами Б. Деревіанка, «регулярне (виділено нами – О. В.) закріплення таких навчальних дій може створити продуктивне середовище для письма» [9, с. 73]. Ми погоджуємося з цією думкою та переконані, що для студентів англійської мови як іноземної робота з текстом-зразком зорієнтує їх на вибрану тему, допоможе заповнити потенційні прогалини у мовних компетенціях (які стосуються граматичних, синтаксичних, лексичних, стилістичних та ін. мовних норм), слугуватиме базою для створення власного твору, даватиме впевненість у своїх можливостях, оскільки студенти працюватимуть з мовою оригіналу та автоматично перелаштують своє мислення на неї. Для ще більшого зростання мотивації учнів викладачеві необхідно спонукати останніх до роботи з англійськими тлумачними словниками, словниками синонімів та колокацій. Результат від занурення у мову першоджерела буде очевидним. Що стосується менш успішних студентів, то вони зможуть оцінити наявність зразка структури тексту, яку згодом потрібно буде навчитися відтворювати самостійно. Загалом, вдаючись до жанрового підходу у своїй викладацькій практиці, перед викладачем лежить непросте завдання – навчати студентів добирати відповідні лінгвістичні засоби та будувати структуру тексту залежно від його мети, контексту та цільового читача. Крім того, ці зазначені три факти також визначатимуть і стиль (офіційний, неофіційний, напівофіційний), у якому потрібно писати текст.

Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що концепція «зв'язок читання і письма» є якісною платформою для реалізації

жанрового підходу, тому вважаємо за доцільне застосувати їх інтегровано. Спільною ознакою обох стратегій є використання слів у контексті з акцентуванням на домінуючій функціональній ролі мови. Основне завдання викладача полягає у наголошенні зв'язку між читанням та письмом, приверненні їхньої уваги до лексико-граматичних, синтаксичних, стилістичних та інших особливостей англомовного тексту, а також з'ясуванні мети та структури тексту. У результаті використання запропонованих нами технік протягом навчального періоду студенти продемонстрували високий та середній рівні у написанні письмових робіт різних жанрів.

Висновки. Отже, завдяки інтегрованому підходу реалізується значна психологічна цінність у навчальній діяльності студентів (а саме зменшення тривожності, зростання мотивації та впевненості), спрощується робота над мовним матеріалом, розкривається функціональний аспект мови та відбувається досягнення комунікативної мети письмового тексту.

Подальші дослідження у цьому напрямі можуть мати експериментальний характер для з'ясування залежності типів тексту для читання від рівня мовних компетенцій та індивідуальних потреб студентів.

Список літератури:

1. Бецько О. С. Концепції навчання писемного мовлення у сучасних умовах. *Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 24 берез. 2015 р. / М-во освіти і науки України, КАМГС «КПІ» ; редкол.: Н. С. Саєнко (голова) та ін. Київ : КПІ, 2015. URL: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1249>.
2. Корнейко І. В., Петрова О. Б. Навчання письма на заняттях з англійської мови для професійних потреб (медицина). *Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 210-річчю ХНМУ та 50-річчю кафедри мовної підготовки іноземних громадян (м. Харків, 23 квітня 2014 року). Харків : ХНМУ, 2014. С. 110–116.
3. Палесіка І. В. Формування навичок письма шляхом використання новітніх інформаційних технологій на середньому етапі навчання англійської мови. *Лінгвокультурний дискурс у парадигмі професійної освіти* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 5 берез. 2015 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана» ; редкол.: І. А. Колеснікова (голова) та ін. Київ : КНЕУ, 2015. С. 601–609.
4. Лубянова О. В. Психолого-педагогічні особливості формування англомовної писемної комунікативної компетенції. *Вісник НТУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка* : збірник наукових праць. 2013. Вип. 1. С. 118–128.
5. Тарнопольський О., Кожушко С. Методичні засади та принципи навчання академічного письма англійською мовою у вищому мовному навчальному закладі. Зб. матеріалів І міжнар. наук.-метод. конф. «Навчання англомовної академічної комунікації в Україні: проблеми та перспективи». Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2008. С. 15–16.
6. Шишко А. Особливості навчання англомовного академічного письма / А. Шишко, Г. Луканська. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2011. Вип. 99. С. 255–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2011_99_36.
7. Alghonaim A. S. Explicit ESL/EFL Reading-writing Connection: An Issue to Explore in ESL/EFL Settings. *Theory and Practice in Language Studies*. 2018. Vol. 8, No. 4. Pp. 385–392. URL: <http://dx.doi.org/10.17507/tpls.0804.04>.
8. Daffern T., Mackenzie N. M. Theoretical perspectives and strategies for teaching and learning writing. *Teaching writing: Effective approaches for the middle years*. 2020. Pp. 15–34. URL: https://www.researchgate.net/publication/342845063_Theoretical_perspectives_and_strategies_for_teaching_and_learning_writing.
9. Derewianka B. The contribution of genre theory to literacy education in Australia. *Teaching writing in today's classrooms: Looking back to look forward* / Turbill J., Barton G., Brock C. (eds.), Norwood, SA : Australian Literacy Educators' Association Ltd. 2015. Pp. 69–86.
10. Graham S. Changing how writing is taught. *Review of research in education* / Pigott T., Ryan, A., Tocci C. (eds). 2019. Vol. 43. Pp. 277–303. URL: <https://doi.org/10.3102/0091732X18821125>.
11. *The little book on teaching writing to first-year students* / edited by Inness-Brown L. Colchester, VT: The Writing Center at Saint Michael's College, 2005. 54 p. URL: http://academics.smcvt.edu/writingctr/teachingWriting_webalized.pdf.

Nuzban O. V. THE PECULIARITIES OF DEVELOPING WRITTEN COMMUNICATION SKILLS IN STUDENTS SPECIALIZING IN ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE

The article explores the notion of English written communication and aspects of its development in ESL students by means of combined usage of the concept of “reading-writing connection” and the genre approach

in teaching writing. The above-mentioned concept is based upon the four functions that reading does for writing, providing a written text with the following fundamental aspects: organization, content, vocabulary, and motivation. Despite a well-known and explicit reading-writing connection, an ESL instructor should consistently draw students' attention to this learning strategy. The concept of "reading-writing connection" is viewed as a foundation for incorporating the genre approach, which implies the idea of actively familiarizing students with different types of texts, taking into account their purposes and target readers. Both strategies are based on the functional aspect of language use, which consists in studying language units in their contexts, and, in our opinion, fosters the development of a safe learning environment for ESL students.

The results of the undertaken study presented in the article, include examples of pedagogical techniques, such as: paraphrasing and key words selection, which supply the necessary lexical material (for the content of a written text), as well as finding topic and supporting sentences (for putting together the structure of a text). With the purpose of implementing the discussed integral approach the article puts forward an idea of engaging students in focused reading of an English text and doing abundant dictionary work. The article contains a recommendation to keep a vocabulary notebook where students could write down useful syntactic structures of sentences and phrases, which will not only have a practical value, but will also raise students' motivation. The conducted research is theoretical and has been carried out by means of the general scientific methods of induction, deduction, comparison, as well as the descriptive method.

Key words: *written communication, concept of explicit reading-writing connection, functions of reading, genre approach, ESL.*